

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Lenky Matyášové a soudců JUDr. Jakuba Camrdy a JUDr. Viktora Kučery v právní věci žalobce: **Mgr. F. Š.**, proti žalovanému: **Okresní soud v Chomutově**, se sídlem Na Příkopech 663, Chomutov, o kasační stížnosti žalobce proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 6. 2021, č. j. 15 A 17/2021 - 5,

t a k t o :

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 6. 2021, č. j. 15 A 17/2021 - 5, **se zrušuje a věc se mu vrací k dalšímu řízení.**

Odůvodnění:

[1] Žalobce (dále „stěžovatel“) se kasační stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení krajského soudu, kterým byla výroky I. a II. zamítnuta jeho žádost o osvobození od soudních poplatků a žádost o ustanovení zástupce z řad advokátů pro řízení o žalobě. Výrokem III. a IV. byl stěžovatel vyzván k zaplacení soudního poplatku za žalobu a za návrh na nařízení předběžného opatření.

[2] Stěžovatel se u krajského soudu domáhal žalobou na ochranu proti nečinnosti, aby soud žalovanému přikázal vydat ve lhůtě 15 dnů rozhodnutí o žádosti o informace ze dne 7. 12. 2020 a 9. 12. 2020. Současně požádal o osvobození od soudních poplatků a o ustanovení zástupce z řad advokátů.

[3] Krajský soud poukázal na to, že smyslem právní úpravy individuálního osvobození od soudních poplatků obsažené v § 36 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „s. ř. s.“) je to, aby účastníkům nebylo v opodstatněných případech upíráno právo na přístup k soudu. Právo domáhat se

předepsaným způsobem svých práv u nezávislého a nestranného soudu „*má každý, tedy i ten, kdo nemá finanční prostředky na zaplacení soudního poplatku*“ (srov. nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. IV. ÚS 289/03, dostupný na nalus.usoud.cz). Smyslem a účelem osvobození od soudních poplatků je ochrana nemajetného účastníka řízení před odepřením přístupu k soudu.

[4] Současně krajský soud zdůraznil, že účelem osvobození od soudních poplatků naopak není „*odbřemenit*“ nemajetné účastníky řízení ve všech soudních sporech, tedy ani v těch, které tito účastníci opakovaně a soustavně vyvolávají a které nemají zjevný dopad do jejich životní sféry. Odkázal na rozsudek NSS ze dne 26. 10. 2011, č. j. 7 As 101/2011 - 66, dle kterého charakter vedeného sporu je nutno důkladně zvažovat s ohledem na zabránění zneužití institutu osvobození od soudních poplatků. Nejvyšší správní soud zde dospěl k závěru, že „*[i] když účastník je nemajetný, takže by zásadně bylo namístě přiznat mu osvobození od soudních poplatků (§ odst. 3 s. ř. s.), může mu soud výjimečně toto dobrodíní odepřít, a to zejména pro povahu sporu či sporů, které účastník vede. O výše uvedený případ se může jednat, vede-li účastník s různými veřejnými institucemi množství sporů týkajících se poskytování informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, které často pokračují jako spory soudní, a přitom nejde o spory mající vztah k podstatným okolnostem účastníkovy životní sféry (netýkají se, a to ani nepřímo, účastníkova majetku, životních podmínek či jiných podobných záležitostí, nýbrž jde o spory vyvolané účastníkovým zájmem o veřejné záležitosti a fungování veřejných institucí).*“ V souvislosti s právem na poskytnutí informace, o něž se jedná též v posuzované věci, dále Nejvyšší správní soud konstatoval: „*Judikatura Nejvyššího správního soudu setrvale vychází z toho, že široce pojatý svobodný přístup k informacím ve veřejné sféře je jednou z nejefektivnějších cest k transparentci veřejné moci, k její všestranné, účinné a kontinuální veřejné kontrole a jedním z nástrojů snižujících možnosti jejího zneužívání. Na druhé straně však nelze přehlédnout, že kverulační, zjevně šikanózní, či dokonce pracovní kapacitu orgánů veřejné moci z různých důvodů cíleně paralyzující výkon tohoto práva může mít významné negativní důsledky, které za určitých okolností mohou popřít dokonce i smysl a účel práva na svobodný přístup k informacím. Jedním z nástrojů, jak zabránit zneužívání tohoto práva, a tím i jeho diskreditaci v očích veřejnosti i orgánů veřejné moci, proto musí být i citlivá regulace nadužívání tohoto práva v případech výše uvedených. Taková regulace může se za určitých okolností dít i cestou výjimečného odepření práva na osvobození od soudních poplatků.*“

[5] Krajský soud poukázal rovněž na regulační funkci soudních poplatků, která byla zdůrazněna např. též v rozsudcích Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2011, č. j. 6 Ads 76/2011–22, a ze dne 14. 11. 2012, č. j. 6 Ans 14/2012–11. V posledně uvedeném rozsudku Nejvyšší správní soud konstatoval: „*Nepřiznáním osvobození od soudních poplatků není proto stěžovateli upíráno právo na přístup k soudu v případě sporů ohledně jeho práva na informace, rovněž tím není zpochybňována jeho aktivní legitimace (neboť ta by byla řešena v usnesení o odmítnutí návrhu podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. c/ s. ř. s.), ale je pouze vysloveno, že pokud stěžovatel hodlá užívat svého práva na přístup k soudu takovým způsobem, že brojí všemi možnými prostředky proti jakémukoli úkonu správního orgánu bez ohledu na to, aby zvážil smysluplnost a důvodnost svého počínání, je na místě trvat na tom, aby se podílel na úhradě nákladů spojených s vedením takového sporu, které musí být státem vynaloženy, prostřednictvím hrazení soudních poplatků.*“

pokračování

[6] Krajský soud k návrhu stěžovatele uvedl, že se v dané věci domáhá poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, poukázal na to, že z žádosti o osvobození od soudních poplatků neplyne, že by požadovaná informace měla jakýkoliv vztah k podstatným okolnostem jeho životní sféry. Naopak jde o spor zjevně vyvolaný jeho zájmem o veřejné záležitosti a fungování veřejných institucí, neboť v žalobě uvedl, že se dlouhodobě zabývá legislativou veřejné správy a samosprávy, což ho vedlo k podání žádosti o informace. Krajský soud dále podotkl, že je mu z úřední činnosti známo, že stěžovatel vede velké množství sporů, jejichž předmětem je poskytování informací dle zákona o svobodném přístupu k informacím, které často pokračují před správními soudy (jen krajský soud u žalobce eviduje více než 20 řízení a u Nejvyššího správního soudu bylo do této chvíle vedeno již více než 200 řízení o kasačních stížnostech stěžovatele. Soud zdůraznil, že stěžovatel má plné právo vést spory, které se netýkají jeho majetku, životních podmínek či jiných podobných záležitostí, náklady na vedení takových sporů ve formě osvobození od soudních poplatků a ustanovování zástupců z řad advokátů, které je zásadně povinen hradit každý žalobce, však není povinen za žalobce nést stát. Za situace, kdy stěžovatel „vrší“ správní a soudní řízení, aniž důsledně váží důvodnost svého postupu, je podle soudu správné, aby vedl soudní řízení s vědomím nákladů, včetně nutnosti hrazení soudního poplatku. Krajský soud uvedl, že se nezabýval majetkovými poměry pro nadbytečnost, neboť i kdyby totiž byla splněna podmínka nemajetnosti ve smyslu § 36 odst. 3 s. ř. s., nic by to neměnilo na skutečnosti, že stěžovatelem soustavně vyvolávané soudní spory týkající se práva na informace se žádným způsobem nedotýkají podstatných aspektů jeho životní sféry, a nejsou tedy splněny podmínky pro přiznání osvobození od soudních poplatků.

[7] Stěžovatel v kasační stížnosti uvádí, že se dlouhodobě zabývá legislativou v oblasti veřejné správy, proto podal žádost o informace o fungování žalovaného, což je jeho ústavně zaručené právo. Vzhledem k tomu, že žalovaný byl nečinný, podal následně žalobu ke krajskému soudu. Stěžovatel považuje argumentaci soudu „vršením soudních žalob“ za nehoráznou soudní aroganci; správní žaloby jsou podávány právě proto, že povinné subjekty neplní své zákonné povinnosti. Navrhuje proto zrušení napadeného usnesení a přikázání věci k projednání a rozhodnutí jinému senátu krajského soudu.

[8] Žalovaný se ke kasační stížnosti nevyjádřil.

[9] Nejvyšší správní soud posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a shledal, že byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou, z důvodů, které zákon připouští (§ 102 a násl. s. ř. s.). Stěžovatele v nynějším řízení netíží poplatková povinnost a ani povinnost být v řízení o kasační stížnosti zastoupen advokátem, jelikož podává kasační stížnost proti procesnímu usnesení krajského soudu, kterým se nekončí řízení o žalobě (srov. usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 9. 6. 2015, č. j. 1 As 196/2014 - 19, č. 3271/2015 Sb. NSS).

[10] Nejvyšší správní soud přezkoumal napadené usnesení krajského soudu v rozsahu kasační stížnosti a v rámci uplatněných důvodů, současně zkoumal, zda napadené usnesení netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.); napadené usnesení krajského soudu přitom shledal nepřezkoumatelným.

[11] Nejvyšší správní soud zcela dává za pravdu krajskému soudu v jeho závěrech vyplývajících z ustálené judikatury stran naplnění podmínek nutných pro osvobození od soudních poplatků. Pro postup krajského soudu v intencích nastavených judikaturou, ze které krajský soud vycházel pro případ zneužívání institutu osvobození od soudních poplatků „vršením žalob“, však v daném případě neshledal Nejvyšší správní soud oporu ve spise.

[12] Nejvyššímu správnímu soudu je z vlastní úřední činnosti známo, že stěžovatel je nebo byl účastníkem více než čtyř set řízení pouze před tímto soudem, z nichž převážná část se vztahuje k právu na přístup k informacím. V případě takto abnormálně zvýšeného zájmu stěžovatele o informace je jistě nutné zvažovat jeho právo na informace a zájem na kontrole veřejné moci na straně jedné, na druhou stranu je však nutné přihlédnout ke smysluplnosti jednotlivých sporů a k neúměrným počtům žádostí stěžovatele o informace, které jsou schopny zahltit povinné subjekty dle zákona o svobodném přístupu k informacím (srov. výše citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 11. 2012, č. j. 6 Ans 14/2012 – 11).

[13] Nejvyšší správní soud souhlasí s krajským soudem, že ze stěžovatelovy žádosti o osvobození od soudních poplatků neplyne, že by požadované informace měly jakýkoliv vztah k podstatným okolnostem stěžovatelova života. Ani v kasační stížnosti stěžovatel nic takového neuvedl. Jak v žalobě, tak v kasační stížnosti stěžovatel naopak výslovně zdůrazňuje, že se dlouhodobě zabývá legislativou veřejné správy, je tedy zřejmé, že se primárně jedná o spory vyvolané stěžovatelovým zájmem o veřejné záležitosti a fungování veřejných institucí. Nadto je kasačnímu soudu z úřední činnosti známo, že stěžovatel rozeslal žádosti o poskytnutí informací různého druhu desítkám veřejných institucí (zejm. oslovil jednotlivé věznice, soudy a obce) a že s příslušnými povinnými subjekty vede množství „sporů“ týkajících se poskytování informací podle zákona o svobodném přístupu k informacím, které často pokračují před soudy. Taková řízení má stěžovatel plné právo vést, dává-li mu objektivní právo procesní možnosti tak činit. Není však důvod, aby náklady na vedení těchto řízení za stěžovatele nesl stát formou osvobozování od soudních poplatků.

[14] Krajský soud v napadeném usnesení na několika místech poukazuje na to, že z žádosti stěžovatele neplyne, že by požadovaná informace měla jakýkoli vztah k podstatným okolnostem jeho sféry. Závěr o tom, že se žádost samotného stěžovatele netýká, však krajský soud učinil, aniž by ověřil, jakých informací se stěžovatel v žádosti domáhal. Z odůvodnění napadeného usnesení ani z předloženého spisového materiálu obsah žádosti nevyplývá, samotnou žádost Nejvyšší správní soud ve spise nenalezl, byť je jakožto příloha označena v podané žalobě. Ve spise krajského soudu se v přílohové části nachází pouze přípis Okresního soudu v Chomutově ze dne 14. 12. 2020, v němž je stěžovatel vyzýván k doplnění žádosti, z něhož mimo jiné vyplývá, že požadované informace v bodě 5 jsou osobními údaji, které lze poskytnout pouze se souhlasem lustrované osoby nebo v případě, že tato osoba je sama žadatelem. Vzhledem k tomu, že stěžovatel byl vyzván k doplnění úředně ověřeného podpisu či dodání elektronického podpisu či identifikace vlastní datové schránky, lze dovodit, že lustrovanou osobou, tj. osobou, které se informace týkají, je sám stěžovatel.

pokračování

[15] Pokud krajský soud dospěl v napadeném usnesení k závěru, že protože stěžovatel „vrší“ správní a soudní řízení, aniž důsledně váží důvodnost svého postupu, tím, že stále dokola napadá procesní rozhodnutí soudů či postup správních orgánů, a je správné, aby vedl soudní řízení s vědomím jeho nákladů, je takový závěr předčasný a nemá oporu ve spise.

[16] Tím, že si krajský soud neobstaral správní spis ani si jiným způsobem neověřil, že se skutečně žádná z žádostí stěžovatele o informace netýká jeho životní sféry, ač právě na tomto skutkovém závěru své rozhodnutí založil, se krajský soud dopustil vady řízení, která mohla mít ve smyslu § 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s. za následek nezákonné rozhodnutí o žádosti stěžovatele o osvobození od soudních poplatků a návrhu na ustanovení zástupce. K této vadě tak byl Nejvyšší správní soud povinen dle § 109 odst. 4 s. ř. s. přihlédnout z úřední povinnosti, tedy i nad rámec kasačních námitek stěžovatele.

[17] Zároveň je zřejmé, že za daných okolností nemůže obstát ani výrok II. napadeného usnesení krajského soudu o zamítnutí návrhu stěžovatele na ustanovení zástupce, neboť nebylo postaveno najisto, že stěžovatel nesplnil podmínky pro osvobození od soudních poplatků (§ 35 odst. 10 ve spojení s § 36 odst. 3 s. ř. s.), ač právě tím primárně odůvodnil krajský soud svůj závěr o tom, že stěžovatel nemá nárok ani na ustanovení zástupce.

[18] Výroky III. a IV. usnesení krajského soudu, jimiž byl stěžovatel vyzván k zaplacení soudního poplatku za žalobu a za návrh na nařízení předběžného opatření, sice stěžovatel výslovně nenapadl (a ani nebyl oprávněn napadnout) podanou kasační stížností, jedná se však o výroky ve smyslu § 109 odst. 3 s. ř. s. závislé na napadeném výroku o neosvobození od soudních poplatků.

[19] K návrhu stěžovatele na přikázání věci jinému senátu krajského soudu Nejvyšší správní soud předně uvádí, že soudní řád správní (na rozdíl od občanského soudního řádu) v § 9 umožňuje přikázání věci toliko jinému soudu, nikoli jinému soudci, potažmo jinému senátu téhož soudu. Z povahy věci proto Nejvyšší správní soud k tomuto návrhu přistoupil jako ke kasačnímu důvodu podřaditelnému pod § 103 odst. 1 písm. c) s. ř. s., tj. tvrzené zmatečnosti soudního řízení spočívající v tom, že v něm pro svou podjatost rozhodovali vyloučení soudci. Tato argumentace nicméně není důvodná, neboť podle § 8 odst. 1 věty třetí s. ř. s. nemohou být důvodem k vyloučení soudce okolnosti, které spočívají v jeho postupu v řízení o dané věci. Stěžovatel přitom nezmínil jiné důvody, které by vedly k vyloučení soudců ve věci rozhodujícího senátu krajského soudu, než způsob, jakým rozhodli o dané žádosti, resp. návrhu stěžovatele. Ve vztahu k tomuto důvodu lze přiměřeně odkázat na usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 6. 2003, č. j. Nao 25/2003 – 47, publ. pod č. 283/2004 Sb. NSS, podle něhož „[d]ůvodem pro vyloučení soudce z projednávání a rozhodnutí věci nejsou podle § 8 odst. 1 s. ř. s. okolnosti spočívající v postupu soudu podle § 36 odst. 3 věty druhé s. ř. s., který vedl k zamítnutí žalobcovy žádosti o osvobození od soudních poplatků s odůvodněním, že žaloba zjevně nemůže být úspěšná, a to ani v případě, že by takové rozhodnutí nebylo věcně správné“. Obdobně není důvodem pro vyloučení soudce ani postup soudu podle § 36 odst. 3 s. ř. s., který vede k zamítnutí žalobcovy žádosti o osvobození od soudních poplatků s ohledem na povahu vedeného sporu.

[20] Nejvyšší správní soud shledal kasační stížnost ve výše vymezeném rozsahu důvodnou, a proto napadené usnesení krajského soudu dle § 110 odst. 1 s. ř. s. zrušil a věc mu vrátil dalšímu řízení. V něm bude krajský soud vázán právním názorem vysloveným Nejvyšším správním soudem v tomto rozsudku (§ 110 odst. 4 s. ř. s.).

[21] O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodne krajský soud v konečném rozhodnutí v této věci (§ 110 odst. 3 s. ř. s.).

Poučení:

Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné (§ 53 odst. 3, § 120 s. ř. s.).

V Brně dne 12. srpna 2021

JUDr. Lenka Matyášová
předsedkyně senátu